

Марица МАЛОВИЋ-ЂУКИЋ
Историјски институт
Београд

ПРИЛОГ О ДОДЕЉИВАЊУ КОТОРСКОГ ГРАЂАНСТВА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ*

Питање додељивања которског грађанства у историјској науци није обрађено. Научници су, бавећи се неким другим, ширим темама, само узгред дотакли наведени проблем.¹ Которска архивска грађа доноси веома штуре вести о примању у которско грађанство, а и у Которском статуту о томе има мало података.²

У овом раду приказаћемо добијање которског грађанства на основу необјављене и објављене грађе из Историјског архива у Котору, као и одлука из Которског статута и других извора и литературе. Повод за истраживање ове теме је необја-

* Рад настао као резултат рада на пројекту Министарства за науку, технологије и развој *Србија, приморски градови и Медитеран у средњем веку* (Ев. бр. 1411).

¹ И. Синдик, *Однос града Будве према владарима династије Немањића* (И. Синдик, *Однос града Будве*), Историјски часопис (= ИЧ) 7 (1957), 31; Idem, *Комунално уређење Котора од друге половине до столећа* (И. Синдик, *Комунално уређење Котора*), Београд 1950, 37-38; *Историја Црне Горе* (= ИЦГ) 2/1, Титоград 1970, 86 (С. Ђирковић); Ж. Бујуклић, *Правно уређење средњовековне будванске комуне*, Никшић 1988, 66-88; Л. Блехова Челебић, *Помени куге у которским нотарским списима 1326-1503*, Историјски записи (= ИЗ) 1-2 (2002) 33; М. Антоновић, *Град и жупа у Зетском приморју и Северној Албанији* (= Антоновић, *Град и жупа*), Београд 2003, 81-84.

² *Statuta civitatis Cathari* (= *Statuta Cathari*), Venetiis 1616, p.132-133 cap. CCXXV; IV; 28 cap. XLIII. Захваљујући љубазности проф. Симе Ђирковића добила сам преведене наведене три главе Которског статута. Користим ову прилику да му се срдачно захвалим као и на корисним сугестијама и редиговању латинског текста. Прилог на латинском језику ће бити објављен на другом месту.

вљена грађа из Которског архива о додељивању которског грађанства одређеној личности у Котору. Наиме, копија которске судско - нотарске исправе из јула 1431. године³ говори о процедури и условима пријема сер Николе Квистића у которско грађанство. Сер Никола Квистић за кога се не каже одакле је, поднео је исправу, коју је прочитао од речи до речи которском канцелару Ивану од Лужа⁴. Которски канцелар Иван од Лужа унео је садржину целе исправе у нотарску књигу и регистровао је јула 1431. године. На крају, исправу је, како сам каже, которски нотар Paulus ser Vanis de Abrianis de Montelparo (Montelbaro) оверио својим нотарским знаком.⁵ Према поднетој исправи Никола Квистић примљен је у которско грађанство 28. септембра 1420. године, само два месеца након прихватања млетачке власти у Котору. Наиме, Которани су признали млетачку власт 25. јула 1420. године када се которска властела заклела на верност Венецији.⁶ Из наведене исправе сазнаје се да су о молби Николе Квистића расправљали которски кнез, тројица судија, већници Тајног већа с дванаесторицом додати реченој Влади и Тајном већу. То значи да је најпре молба Николе Квистића била упућена Влади и Тајном већу, који су је даље проследили горе реченим которским управним органима (кнезу, судијама, већницима

³ Историјски архив Котор (= ИАК), Sudsko-notarski spisi (= SN) V fol. 208-209, 6. VII 1431.

⁴ Иван од Лужа у латинским текстовима назива се Johannes de Luxia ili Johannes quondam domini Silvestri de Luxia de Venetiis (у Katastiku župe Grbalj, prepis iz 1457, који се чува у граду Руану: код М. Nežirović, *Da li je jedan rukopis iz Zadra iz 1429. godine izvor katastička Liber Legitimationum župe Grbalj*, Radovi FF u Sarajevu XII (2002) 215. У ћирилским исправама Johannes de Luxia се назива Живан (Иван) Силвестровић од Лужа из Бнетак, поменут као которски канцелар у једној Врањинској повељи из 1454. године (F. Miclosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*, Грац 1964, 465 (репринт издање); *ИЦГ* 2/2, Титоград 1970, 126 (И. Божић); Н. Фејић, *Которска канцеларија у средњем веку* (= Фејић, *Которска канцеларија*), ИЧ XXVII (1980) 49 нап., 214. Неки аутори Ивана од Лужа још називају Ivan de Luxa (I. Stjepčević, *Prevlaka*, Bogoslovska smotra 30 (1930), 52); или Зуан де Луксија, *ИЦГ* 2/2, 125-126 (И. Божић)

⁵ Н. Фејић, *Которска канцеларија*, 43-45. Ненад Фејић сматра да је 1429. била последња година у звању нотара у Котору Паула де Монтелпара (Paulus de Montelparo), како се често називао у документима. Међутим, наведена исправа показује да је и почетком јула 1331. године обављао нотарску службу у Котору.

⁶ SN III фол. 430; 25 VII 1420; Н. Фејић, *Исправе которских нотара XV столећа*, Мешовита грађа 8(1980) 62-63.

Тајног већа, нарочито дванаесторици). Сви наведени органи су се морали сложити око поднетог захтева. Један од постављених услова за пријем Николин у которско грађанство биле су његове раније заслуге учињене комуни и њеним грађанима. Према томе, Никола Квистић је примљен у которско грађанство под одређеним условима; узете су обзир, пре свега, раније заслуге које је учинио граду, затим, сада, и убудуће (мора бити пријатељ комуне Котора и чинити добра реченом граду). Он је могао и изгубити грађанство уколико би престао бити пријатељ комуне, али се не наводе конкретни разлози, само уопштена формулација. Тако је било и у суседном Дубровнику.⁷ Осим тога, прописује се кућа за становање Николи Квистићу и његовој породици у граду, што су добијали и други которски грађани. Не зна се да ли је један од услова за пријем у которско грађанство било становање Николино и његове породице у граду, као што је био случај у Котору у првој половини XIV века,⁸ а и у градовима северно од Котора- Дубровнику⁹ и у далматинским градовима (Сплиту, Трогиру и Задру).¹⁰ Он је већ следеће 1432. године купио у Котору два дела од једне куће, што сведочи да је становао

⁷ Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства*, Глас САНУ ССXLVI (1961) 104-106, 109-110. Само с том разликом, што су се у Дубровнику знали разлози губитка грађанства у пракси, које се баш односило на Которане, дубровачке грађане (из породице, Драго, Мекша и Маседауго), и властелу (из породице Бућа и друге) приликом напада Војислава Војиновића на Дубровник 1361. године. Од њих је захтевано да из Котора дођу у Дубровник, да помогну граду, у року од месец дана. Одлучено је да онима који се нису одазвали том позиву се одузме грађанство, односно племство. Неки су изубили и земљу коју су имали у Стону (наследници Петра Буће), а неким је касније враћено грађанство, односно племство. (*Monumenta Ragusina* III, 90, 108, 148; Ј. Тадић, *Писма и ујујисїва Дубровачке Републике*, Београд 1935, 53 ; К. Јиречек, *Српски цар Урош, краљ Вукашин и Дубровчани*, Зборник Константина Јиречека (= ЗКЈ) I, Београд 1959, 358; Ј. Мијушковић, *op. cit.*, 95-96, 124). Како наводи Јованка Мијушковић дубровачко племство губили су и други, због било каквог непријатељског става према Републици.

⁸ *Statuta Cathari p. 132-133*, cap. ССXXV; А. Mayer, *Kotorski spomenici Prva knjiga kotorskih notara od god. 1326-1335*, Zagreb 1951, (= *Kotorski spomenici I*), 364-365 Nr.1083; А. Mayer, *Kotorski spomenici Druga knjiga kotorskih notara god. 1329, 1332-1337* (= *Kotorski spomenici II*), Zagreb 11981, 10 Nr 38; Антоновић, *Град и жупа*, 82.

⁹ Ј. Мијушковић, *op. cit.*, 118-119.

¹⁰ Т. Raukar, *Cives, habitatores forenses u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima*, *Historijski zbornik XXIX-XXX* (1976-1977), 143-144.

у Котору.¹¹ У документу се не говори о наслеђивању грађанства што је, иначе, била пракса у суседном Дубровнику.¹² Само се истиче да је примљен за которског грађанина. И код примања у дубровачко племство каже се да га примају за грађанина и већника.¹³ Николи Квистићу је додељено грађанство Котора јер је изгледа обављао неке важне послове за Венецију и на тај начин стекао извесне заслуге код Млечана. На то указује Николина журба и веома кратак период, од признавања млетачке власти у граду и његовог пријема у которско грађанство.

Поставља се питање када је добио титулу сер која стоји уз његово име у наведеном документу. У свим архивским документима уз име Никше-Николе Квистића стајала је титула сер, чак и онда када се помиње као покојни.¹⁴ Титула сер је знак припадности племству, али није увек у Котору, па и другде имала тај значај. Неки богати и угледни которски грађани у XV веку имали су испред имена титулу сер, а нису били племићи.¹⁵ Титулу сер добио је Никола- Никша Квистић и остали угледни которски грађани јер су у том времену обављали неки важан посао. Никша - Никола Квистић добио је од млетачке управе у Котору титулу сер, јер је вероватно учествовао у незваничним преговорима око признавања млетачке власти у Котору. Истина, његовог имена нема у званичним статутским одлукама о преговорима о предаји града Венецији, као ни имена Марина Друшка, за кога се сигурно зна да је учествовао у

¹¹ SN V, fol. 361. Не зна се да ли му је то била тада једина кућа у Котору.

¹² Ј. Мијушковић, *op. cit.*, 114.

¹³ *Ibid.* 91.

¹⁴ SN V, fol. 207-208, 6 VII 1431, fol. 361, VI fol. 755-756, 24. VI 1439.

¹⁵ SN V, fol. 361; I. Stjerčević, *Kotor i Grbalj*, Split 1941, Dodatak *Katastik Grblja sastavljen za providura Ivana Balbi god 1430*, 125. На пример, сер Марин Друшко је добио земљу у Грбљу. За њега се зна да није био которски племић, већ богати которски грађанин. (I. Stjerčević, *Prevlaka*, 43-73). Титулу сер у Котору имао је и Лука Паутиновић, који није био племић, већ угледни которски грађанин. Лука Паутиновић (Luca filio Pautino, Luca filius quondam Pautino) јавља се у которској архивској грађи до средине 1421 без титуле сер. После тога, скоро увек уз његово име стајала је титула сер. (ser Luka filius quondam Pautino или ser Luca Pautino), што значи да је у међувремену добио грађанство. (SN III, 440, 454-455, 461, 507-508; V, 1, 18, 183; VI, 219, 289, 428, 448, 475, 484, 580, 582, 587, 592-593; VII, 21, 24, 26, 58, 65, 67, 111. и даље).

тим преговорима.¹⁶ Сличан је пример и код двојице рудара из Новог Брда Николе Хамзовића (Change) и Зана (Gan) Лапора крајем 1481. године када су названи властелом, јер су били надалеко познати у обављању рударске вештине-заната.¹⁷ Они су тада радили добро један важан посао-рудара, и зато су названи властелом (cintilomeni). Због тога их је дубровачки властелин Бартоломеј (Баро) Лукаревић препоручио војводи Фераре и називао их властелом, али то не значи да су они били племићи. Исто тако, и дубровачки грађани, посебно трговци у Котору, имали су важну улогу у привредном животу града. Треба истаћи, да су многе которске племићке породице живеле у Дубровнику, а због бројних привредних, родбинских и других веза између два града, посебно су уважавани дубровачки грађани у Котору. Зато не изненађује што су поједини Дубровчани, нарочито пучани, добијали титулу сер уз своје име у Котору, иако нису били племићи.¹⁸

О уласку у которско племство, у осамдесетим годинама XIV века, одлучивало се на крају гласањем, искључиво у Вели-

¹⁶ S. Ljubić, *Listine VI*, Zagreb 1878, 53; I. Stjepčević, *Prevlaka*, 47; *ИЦГ* 2/2,103 (И. Божић). Марин Друшко је учествовао у преговорима око предаје Котора под власт Венеције у фебруару 1410. Млетачко Велико веће изабрало је Марина Друшка у јулу 1411. за свог грађанина *de intus*. Привилегија му је потврђена од новог дужда 1414. године. Он се у фебруару 1420. нашао у Млецима, вероватно је припремао терен, када су вођени званични завршни преговори око предаје града под млетачку управу. Због тих заслуга око предаје Котора, стекао је од млетачке управе потпуна грађанска права и постао је грађанин *de intus et extra* (*ИЦГ* 2/2, 124-125 нап. 5 (И. Божић). Марин Друшко имао је вероватно двоструко грађанство: которско и млетачко. (I. Stjepčević, *Prevlaka*, 47). Никола – Никша, како га скоро увек налазимо у документима као (ser Nichxa) био је у друштву поменутог Марина Друшка. Обојица су били чланови Братовштине св. Крижа у Котору почетком јула 1431. године, заједно су пословали и добили су земљу у Грбљу 1430. види нап. 20, 21, 22.

¹⁷ Ј. Тадић, *Новe вeсти о паду Херцеговине под турску власт-Прилози*, Зборник Филозофског факултета у Београду (= ФФ) VI-2 (1962)133, 144; М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Београд 1955, 6-7.

¹⁸ Неки Дубровчани у Котору, за које се зна да нису племићи имају испред свог имена титулу сер. SN V fol. 679 (сер Павле Васиљевић); SN VII fol. 50-51 (сер Марко и Никола Радовчић из Дубровника, трговци у Трговишту); fol. 168-169, (сер Никша Петровић, сер Мартол Мишљеновић); fol. 411(сер Живко Радишић). Ове сигнатуре ми је уступила др Ружа Ђук на чему јој се пријатељски захваљујем. Изгледа да су у Котору већи углед уживали дубровачки грађани од которских племића.

ком већу. У случају Николе Квистића не помиње се гласање у Великом већу, већ се говори о потпуној сагласности горе поменутих институција власти у Котору, непосредно након преузимања млетачке власти у граду. Ту одлуку су донели једногласно которски кнез, тројица судија у име дужда и млетачке власти, већника Тајног већа са дванаесторицом придодатих Влади и Тајном већу, за добра која је учинио которској општини. Овај акт је озваничен у цркви Св. Трипуна у Котору.

Не зна се одакле је сер Никола Квистић. Међутим, почетком XV века (новембра 1401) помиње се неки Никша, син Петра Квистића који је убио ноћу у некој дубровачкој улици Луку, сина Влаха Радованића, познатог трговца у Дубровнику.¹⁹ Исто тако, помиње се у Дубровнику неки Петко Квист (Petchus Quist) око 1380. године, који је примљен у Малом већу за пријатеља краљевства и који се заклео да ће верно служити.²⁰ Вероватно је поменути Петко добио касније презиме уместо Quist-Quistich=Квистић. То би могао да буде блиски сродник нашег Николе-Никше Квистића. Према томе, Никола Квистић био је вероватно из Дубровника. Време доласка Николе-Никше Квистића у Котор не може се тачно утврдити. То је могло бити после 1401. године. Никола-Никша Квистић, како је поменут на маргини наведеног документа, живео је у Котору до краја живота. Он је добио и земљу у Грбљу 1430. године, односно његова жена Анка (dona Ancha), која је изгледа обављала важне послове у одсуству свога мужа.²¹ Никша је добио шест карата у Горњем и пет карата у Доњем Грбљу. Осим у Грбљу он је имао и земљу и вино-

¹⁹ К. Јиречек, *Романи у градовима Далмације током средњег века*, ЗКЈ II, Београд 1962, 107. Которска архивска грађа из прве половине XV века сведочи о присуству многих Дубровчана у Котору. види нап. 17.

²⁰ М. Динић, *Одлуке већа Дубровачке републике I*, Београд 1951, 58.

²¹ ИАК Dil VI/a, *Anno 1430 Catastico dei villagi di Zuppa inferiore e superiore collindicazione delle famiglie di Catharo alle qualli furono concessi beni-fondi in quelle tenute*, fol. 23, 24, 41, 61, 62, 81; Колационирао сам објављени *Catastik župe Grbalj iz 1430.* који се налази као додаток у делу I. Stjerčevića, *Kotor i Grbalj*, 127-128, 132, 137, 141 где се помиње dona Ancha ихог Nichxe Gustich са наведеним рукописом Катастика Жуле Грбаљ и установила да је Ancha ихог Nichxe *Quistich*, (некад без dona) како стоји у рукопису а не *Gustich*, како је наведено у штампаном издању Грбаљског катастика. (Ibid. *Arhivska istraživanja Boke Kotorske*, Perast 2003, 301-302, 306, 311, 317).

граде у которском дистрику, у селима Светом Лауренцију²² и Корвешу.²³ Млетачка управа у Котору је тада располагала великим бројем упражњенх земљишних парцела у Грбљу, које је поделила својим присталицама у Котору, властели и пучанима. Као богати пучанин био је и члан Братовштине св. Крижа у Котору почетком јула 1431. године.²⁴ Чланови Братовштине св. Крижа били су тада племићи и пучани (*gentiluomini et popolani*) и било их је у то време 57 чланова. Помиње се сер Никола Квистић из Котора и 1432. године.²⁵ Тада се задужио на суму од 60 перпера которских код сер Друшка Маринова за куповину два дела куће у Котору од наследника *Simca Gemberosa*. Дуг је требало да врати у наредне четири године, иначе је следила казна, која је према которском Статуту износила 20 одсто. Никша је био тутор-заступник наследника *Simca Gemberosa* и становао је, заједно са њима, у њиховој кући у Котору. У залог за позајмљени новац дао је виноград у Тивту и другу земљу поменутих наследника. Према томе, услов за добијање которског грађанства било је ипак становање у граду. Он је ту обавезу испунио после годину дана. Помиње се још једна његова кућа у Котору у кварту Св. Марије Магдалене почетком јуна 1441. године, али је он већ био покојни, па се као власник куће помиње његова удовица Анка.²⁶ Никша Квистић изгледа да није имао деце, јер о њима нема вести у изворима. Од породице спомиње се само његова жена Анка, која је надживела мужа. Помињу се тутори наследника Никше Квистића већ 21. новембра 1439. године.²⁷ Међу туторима његових наследника поменути су Лауренције Бућа, познати которски властелин и Стефан Калодурђевић,²⁸ српски писар у Котору. Никша-Никола Квистић наво-

²² SN VI, fol. 755, 24 VI 1439. Никша је имао земљу у *contradi Sancti Laurentio ad Peregium*. *Contrada Sancti Laurentio* је село, данас Лепетане у Боки Которској. Док је *Peregium*, прелаз између Лепетана и Ђурића. (Синдик, *Комунално уређење Котора*, 21-22).

²³ SN VII, fol.155, 30. III 1441.

²⁴ SN V, fol.207-208, 6. VII 1431.

²⁵ SN V, fol. 361.

²⁶ SN VII, fol. 193, 2. VI 1441. Ову сигнатуру дала ми је др Ленка Челебић Блехова на чему јој се срдечно захваљујем. Црква св. Марије Магдалене налази се унутар градских зидина.

²⁷SN VI, fol. 549, 21. XI 1439.

²⁸ В. Ђурић, *Црква Св. Госіође у Мржеју (Бока Којорска)*, Зборник радова Византолошког института 35 (1996) 11-24; Ђ. Петровић, *О Сіефану*

ди се као покојни 24. јуна 1439.²⁹ Дакле, умро је у Котору пре краја јуна 1439. године

На крају можемо закључити да се процедура пријема у которско грађанство (у конкретном случају вероватно се ради о странцу) у раном периоду млетачке управе обављала преко кнеза, тројице судија, већника Тајног већа са дванаесторицом, додатих реченој Влади и Тајном већу. Једна одредба из Которског статута помиње одлуку Великог већа, које се састало 1. априла 1420. године. У присуству 120 властелина, упркос извесној опозицији, прихватило је предлог Тајног већа и изабрало из своје средине дванаестицу властеле, који су са кнезом, судијама и члановима Тајног већа, могли да доносе пуноважне одлуке о свим питањима которске општине. Такође, имали су обавезу да изнова размотре садржину уговора са Венецијом.³⁰ Дванаестица вла-

Калођурђевићу и његовој породици, *Godisnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XLVII-XLIX (1999-2001) 41-55.*

²⁹ SN VI, fol. 755-756, 24. VI 1439.

³⁰ *Statuta Cathari*, 320; *ИЦГ* 2/2, 189 (И. Божић); Фејић, *Котворска канцеларија*, 47. Поставља се питање да ли је у Котору тело дванаестице које је уз Тајно веће одлучивало о пријему у которско грађанство одмах након признавања млетачке власти у граду имало неке сличности са Већем десеторице у Венецији које је једно време била влада у Млечима. (P. G. Molmenti, *Poviest Venecije o životu privatnom od njezina osnutka do propasti republike*, Senj 1888, 13). Можемо претпоставити да ја тако било с обзиром на то да се код формирања градских већа у Котору, као и у другим зетским приморским градовима, односно свим градовима на источној обали Јадрана, од Улциња до Задра, свима је узор била Венеција у већој или мањој мери, како је истакао Сима Ћирковић. (С. Ћирковић, *Почети социјалне хијерархије код Срба*, *Годишњак за друштвену историју* 3 (1994), 228-229); (Ibid. *Континуитет и прекид међу хијерархијама: приморски градови и њихово залеђе у средњем веку*, *Работници, војници, духовници*, Београд 1997, 189). Ово тело које се састојало од дванаестице људи изгубило је онај карактер који је имало док је Котор био у саставу државе Немањића. У Котору су до 1372. године судије бирале чланове Малог (или Тајног) већа и заједно са њима заседале. Тело је бројало укупно 15. људи (12 већника и три судије) и имало је саветодавну функцију. Ови саветници према Статуту нису морали обавезно бити племићи. Требало је да судије бирају *duodecim nobiles et probos viros* (племените и поштене људе). Од 1372. његове чланове више нису бирале судије, већ их је бирало Велико веће. Назив Малог већа добило је једно ново тело од шесторице властеле, које бира Веће умољених. (*Statuta Cathari*, р. 2-3, сар II; 22-24 сар. XXXIX; *ИЦГ* 2/1, *Титоград* 1970, 88 (С. Ћирковић). У млетачко време, па и непосредно пре млетачке власти у граду као што смо навели, 1. априла 1420. Велико веће је бирало дванаестицу из својих редова, када Котор још није коначно признао млетачку власт. У том периоду чланови Великог већа били су племићи.

стеле, имали су изгледа одлучујућу улогу у преговорима око предаје Котора Венецији. То значи да су о примању у которско грађанство одлучивали и одређени чланови Великог већа-дванаесторица властеле. Према томе, о Николином пријему у которско грађанство, одлучивали су и избрани чланови Великог већа који су додати Влади као што смо навели. Нешто слично је било и у суседном Дубровнику. Неки Которани који су у Дубровнику прошли процедуру пријема кроз Велико веће нису добијали племство, већ су постајали дубровачки грађани³¹.

У Которском статуту нема података о процедури пријема у которско грађанство. Међутим, два члана Которског статута исцрпно приказују процедуру пријема у которску властелу и Велико веће. Овде ћемо то приказати како би направили паралелу извесној сличности, али, пре свега, о разлици код примања у грађанство, односно племство. Постојала је сличност али и разлика у процедуралном поступку код пријема у которско племство и Велико веће у осамдесетим годинама XIV века. О томе говоре следеће две одлуке Статута Котора.³²

Прва одлука од 6. априла 1388. године односи се на процедуру пријема у которску властелу. Најпре се састајало Опште веће племенитих људи града Котора, који су, сакупљени у цркви Св. Трипуна, по наређењу кнеза и судија на звук звона. Уколико би неко затражио да постане један од племенитих и члан наведеног Општег већа потребно је било да добије три четвртине гласова у Малом већу. Након тога одлука се даље прослеђивала Великом већу у коме је такође морао да добије три четвртине гласова, иначе одлука није била пуноважна.

Само једанаест дана касније, то јест 17. априла 1388. године донесена је још једна одлука која говори о строжијој и измењеној процедури уласка у Велико веће. Чланови Великог већа у Котору били су искључиво племићи од 1364. године, када је дошло до затварања Великог већа. Према тој статутској одредби од 17. априла 1388. године онај који је желео да постане члан Великог већа морао је поднети молбу Влади у Малом већу.

³¹ Ј. Мијушковић, *op. cit.* 109. Свакако је представљао изузетак додељивање дубровачког грађанства у Великом већу (била су то двојица Которана: Бисте Примути и Павле Тома).

³² Види нап. 2.

Поднети захтев се разматрао и гласањем се одлучивало да ли се прихвата или не. Молба се прихватала уколико су се три дела, односно три четвртине чланова у Малом већу изјаснили за поднети захтев. Молба се даље прослеђивала Великом већу где се о њој расправљало и разматране заслуге подносиоца. Након тога се приступало гласању. Предлог је усвојен уколико се сагласило три четвртине присутних.

На основу одлука Которског статута из друге половине XIV и нотарске исправе из двадесетих година XV века могу се уочити разлике које смо изнели, с обзиром на то да је Котор добио новог врховног господара-Венецију. Истина, овде се ради о суштинским разликама, јер се у другој половини XIV века говори о примању у которско племство и Велико веће, док се у которској исправи из двадесетих година XV века ради о пријему у которско грађанство. Приметне су и одређене разлике и код наведена два члана которског статута, а ради се о временској разлици од само једанаест дана. Наведене статутске одредбе не односе се на странце. За странце је вероватно важило правило као у другим градовима (Дубровник, Задар, Трогир и Сплит) да је након доласка у град постајао странац-forensis, после пријављивања код нотара постојао би становник-habitator, а након неколико успешних година (трговци и занатлије) проведених у граду добијао је статус грађанина.³³

Можемо претпоставити да је слична процедура код пријема странаца у которско грађанство била и пре млетачке власти, односно у доба када је Котор био у саставу српске средњовековне државе. Разлика је у томе што се мењао састав и назив институција у граду у време Немањића и касније под млетачком влашћу. Новина су били у млетачко време дванаесторица властеле, који су једино додати Влади и Тајном већу и бирали су из редова Великог већа. Према томе, све остале институције су постојале и учествовале у избору, осим горе речених 12 властелина. Мењао се и кнез у Котору, који и у време српске власти није могао бити домаћи човек и постављао га је српски владар. Након прихватања млетачке власти у граду, кнеза је постављала влада у Венецији.

³³ Т. Raukar, *op. cit.* 139-149.

О томе како су домаћи људи (са которске територије и Србије) добијали которско грађанство, скоро да нема речитих података који би говорили о целовитом правном поступку. Малобројне сачуване которске архивске вести и подаци из Статута говоре уопштено и неодређено, односно нејасно. Изгледа да је сваки усељеник унутар градских зидина постојао нека врста грађанина у односу на град. Заједничко је било то, да је морала постојати општа сагласност свих релевантних учесника приликом пријема у которско грађанство, како у време српске власти, тако и за време млетачке управе. У статутској одредби (чл. 225)³⁴ изричито је захтевано да мора да станује у граду, то јест да онај који дође да станује у Котору и обећа да ће бити Которанин, треба да се упише код нотара и биће ослобођен две године од данка и страже. Ко се не буде уписао сносиће градску обавезу - ангарију, као и други которски људи. Он не сме напустити град, јер га нико не сме примити на село, чак ни његов ранији господар, под претњом казне од 50 перпера, која припада комуни. Посебно се издваја онај који би дошао да станује (ту се мисли на становнике) и добио у мираз неки посед, који је претходно био под теретом (ангарија) комуне. Он неће бити слободан већ је дужан да сноси терет (ангарију) коју је пре сносио онај који је дао посед. Он се изгледа могао вратити из града у село.³⁵

³⁴ *Statuta Cathari*, p.132-133 cap.CCXXV.

³⁵ Жика Бујуклић сматра да се ради о женином миразу у непокретностима, који је одраније имао обавезу ангарије у корист општине, и они су се само могли вратити из града у село, односно остати на селу. (Ж. Бујуклић, *op. cit.* 67). Сличног мишљења је и Илија Синдик. (И. Синдик, *Комунално уређење*, 37-38). Неки аутори везивали су одредбу 225 Которског статута за појаву куге у Котору 1348. године и на тај начин и датирали поменути члан. (И. Stjerčević, *Grbalj*, 44; Ж. Бујуклић, *op. cit.* 67; Л. Блехова Челебић, *op. cit.* 66). Ленка Блехова поред члана 225 и одредбе 228 и 229 Которског статута везује за појаву куге у Котору. Илија Синдик је одредбу 229 из 1359. године посматрао као последицу појаве куге у Котору не доводећи у везу члан 225 и 229. (И. Синдик, *Однос града Будве*, 30-31; *Ibid. Комунално уређење*, 37-38). У поменутом делу Жика Бујуклић је упоређивао члан 225 Которског статута са чланом 195 Будванског статута, уочавао сличности и разлике, јер оба члана говоре о усељавању сеоског становништва у град и уписивању код нотара. Само је у Будви поступак нешто краћи, јер уписано лице ослобађа се од данка и страже само на годину дана. И казне су исте у Будви и Котору за оне који покушају да сељаке врате из града у село (казна је износила у оба града 50 перпера). (*Средњовековни статут Будве*, превод Н. Вучковић, приредио М. Лукетић и Ж. Бујуклић, Будва 1988, 131; Ж. Бујуклић, *op. cit.* 66-70).

Овде се праве разлике између оних који се јесу или нису пријавили код нотара. Код нотара су се пријављивали слободни сељаци са градске територије и били су ослобођени две године од данка и страже. Они су у ствари потенцијални грађани, док су зависни кметови добијали нове градске обавезе (ангарију). Доласком у град и они постају слободни. Можда су они увек остали само становници (*habitatores*). И одредба 229 Которског статута³⁶ из 1359. говори подробије о посадницима и на неки начин допуњава наведени члан 225 Статута. Поставља се питање да ли се овде мисли на странце или на домаће људе са которске територије (дистрикта). Из излагања се види да се радило о домаћим људима са которске територије. Исто тако остаје непознаница да ли је приликом уписа постајао становник, па се тек после две године расправљало о примању у грађанство. Склони смо да поверујемо да је најпре, постајао становник града, па се онда водила даља процедура око добијања статуса грађанина. Како су се у пракси поштовале наведене правне норме остаје да се види. Сачувана су само два податка из прве половине XIV века, која говоре о примању у которско грађанство.

У првом случају (крај јуна 1332. године)³⁷ ради се о примању посадника у которско грађанство. Овде је вероватно реч о становнику. О његовом примању одлучивала су тројица которских судија. Међутим, он је као и сви посадници, који су дошли са села у град, ослобађен сеоских обавеза, али су му у замену наметнути градски терети (*angarias*), као и другима. За њега је гарантовао један которски племић.

И други пример из априла 1333. године, говори да је народна скупштина у Котору, као највећи орган тадашње власти, одлучила да прими у своје грађанство два брата и ослободи их свих градских терета (ангарија) за следећих десет година. Према томе, може се закључити да се процедура пријема у которско грађанство односила на становнике града, па отуда назив грађанин. Из наведена два примера, (истина, то су појединачни случајеви, и не могу сматрати правилом), може се закључити да

³⁶ *Statuta Cathari*, 134 cap.CCXXIX ; S. Ćirković, *Vlaštaci stranica iz socijalne istorije*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine, XXXIX (1988). Ekmečićev zbornik, 40.

³⁷ A. Mayer, *Kotorski spomenici I*, 364-365 Nr.1083.

се процедура пријема у которско грађанство односила на становнике града. Називали су се грађанима, јер су становали унутар градских зидина, то јест многи су се доселили из села у град. Вероватно се тек касније, после две године, како наводи Статут, или пак после десет година, каквих је случајева било у пракси, као што смо навели, водила даља процедура око пријема у которско грађанство.

На крају можемо закључити да увидом у архивску грађу Историјског архива у Котору као и у одлуке Которског статута, ово је једини досад пронађени податак који сведочи о целовитом правном поступку при примању у которско грађанство. Само је примање у которско племство регулисано одлукама Которског статута. Све то је вероватно последица неразвијености институција, за разлику од суседног Дубровника, где је постојала правна регулатива код примања у дубровачко грађанство, које се у пракси често спроводило.

Marica Malović-Đukić

A Paper on Granting the Kotor Citizenship

Summary

Based upon the meager material in the Historical Archives of Kotor and the decisions of the Kotor Statutes, the granting of the Kotor citizenship in the Middle Ages has been presented. Only one of the archive data has been preserved, providing evidence on the complete legal procedure for obtaining the Kotor citizenship in the first half of the 15th century, only two months after the recognition of the authority of Venice in Kotor. The Kotor Statutes stipulate only the procedure for the acceptance into the Kotor nobility and the election for the Great Council. This had been probably the consequence of insufficient development of the institutions, differing from the neighboring town of Dubrovnik, where existed the legal procedure for the acquisition of citizenship, which had been frequently granted.

The paper emphasizes the features of the Kotor inhabitants in the Middle Ages, as well as the similarities and differences with the immediate neighbors – Dubrovnik and Budva, and the other towns in northern Dalmatia. The title of Sir has been explained too; it is of aristocratic origin, but had been awarded to some important citizens of Kotor, particularly those holding some significant post.